

Lise Öğrencilerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Siber Zorbalıkla Başetme Düzeylerinin İncelenmesi

Examination Of High School Students ' Level Of Coping With Cyberbullying According To Their Sociodemographic Characteristics

Reference: Akgün, R. (2020). "Lise Öğrencilerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Siber Zorbalıkla Başetme Düzeylerinin İncelenmesi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(30): 431-441.

Dr.Öğr.Üyesi Rumeysa AKGÜN

Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Kırıkkale/Turkey

ÖZET

Bu araştırma; lise öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerine göre siber zorbalıkla başetme düzeylerini belirlemek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeline göre gerçekleştirildi. 2018-2019 Bahar döneminde gerçekleştirilen çalışmanın, çalışma grubunu Kırıkkale'deki bir Anadolu Lisesi ve bir meslek lisesinde okuyan 250 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verileri Bilgi Formu ve Sanal zorbalık farkındalık Ölçeği ile toplandı. Veri sonuçları bilgisayar ortamında değerlendirildi. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları, okudukları okul, okudukları sınıf, gelir durumları, kaldıkları yer, pc/tablet ile vakit geçirme süreleri, pc/tablet ile vakit geçirme amaçları ve aileleri ile siber zorbalığı paylaşma durumlarına göre anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre; kız öğrenciler erkek öğrencilere göre, yaşlı küçük olan öğrenciler yaşlı büyük olan öğrencilere göre, Anadolu lisesinde okuyan öğrenciler meslek lisesinde okuyan öğrencilere göre, gelir durumu orta veya iyi olan öğrenciler geliri düşük olan öğrencilere göre; bilgi alma, yardım arama ve siber zorbalıkla başetme düzeyleri yüksektir.

Anahtar Kelimeler: Lise, Öğrenci, Siber zorbalık, Siber zorbalıkla başetme

ABSTRACT

This research; It was carried out according to the general screening model of quantitative research methods in order to determine the levels of coping cyberbullying according to the socio-demographic characteristics of high school students. The study group, which was carried out in the 2018-2019 Spring semester, consisted of 250 students studying at an Anatolian High School and a vocational high school in Kırıkkale. The data of the research were collected using the Information Form and the Virtual Bullying Awareness Scale. Data results were evaluated in computer environment. According to the results of the research, a significant difference was found according to the gender, age of the students, the school they were studying, the class they studied, their income status, their place of residence, their time of spending time with a pc / tablet, their purpose of spending time with a pc / tablet, and their sharing of cyberbullying with their families. According to this; female students according to male students, younger students according to older students, Anatolian high school students according to vocational high school students, medium or good income students according to with low income; more than for debriefing, seeking help, and coping with cyberbullying.

Key words: Cyberbullying, Coping with Cyberbullying, High School, Student

1. GİRİŞ

Zorbalık, her yıl yüz milyonlarca insanı doğrudan etkileyen karmaşık ve heterojen bir olgudur. Zorbalığın önemi, son yirmi yılda konuyla ilgili yüzlerce makale üreten araştırmaya yol açmıştır. Zorbalık kavramı ilk olarak 1538 yılında Almanya'da ortaya çıkmıştır ve günümüze kadar pek çok tanımı yapılmıştır. Son olarak 1993 yılında Olweus tarafından okulda zorbalık kitabında zorbalık, bir öğrencinin, bir veya daha fazla öğrencinin olumsuz eylemlerine defalarca maruz kalma durumu olarak tanımlanmıştır (Volk vd., 2014). Bireyin akranlarından gördüğü zorbalık ya da saldırganlık gibi olumsuz davranışlar bireye psiko-sosyal ve duygusal açıdan gelişimine zarar verebilir (Şahin vd., 2010).

Siber zorbalık ise; sanal ortamda, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da grup tarafından diğerlerine zarar vermek amacıyla yapılan kasıtlı ve düşmanca davranış içeren bir zorbalık türü olarak tanımlanmaktadır (İnselöz ve Uçarok, 2003). Siber zorbalık, fiziksel ortamda gerçekleştirilen zorbalık türlerine benzemektedir. Temel fark internet veya cep telefonu gibi sanal iletişimin gerçekleşebildiği bilgi ve iletişim teknolojilerinin aracı olarak kullanılmasıdır (Erdur Baker ve Kavşut, 2007). Akran zorbalığındaki fiziksel göstergelere ek olarak siber zorbalıkta da gençler kendilerini üzgün, öfkeli, hayal kırıklığına uğramış hissetmektedir (Hinduja ve Patchin, 2005).

Siber zorbalığın gelişmesinde teknolojinin çok hızlı ilerlemesi, internet kullanımının yaygınlaşması ve cep telefonu kullanım yaşının düşmesi oldukça etkilidir. E-posta, anlık mesajlaşma, konuşma odaları, web siteleri, ağ günlükleri, metin mesajları, resimler ve video klipler gibi elektronik iletişim araçları kötü niyetle kullanıldıklarında siber zorbalık araçları haline gelmektedir (Yenilmez ve Seferoğlu, 2013). Özellikle Facebook, instegram gibi gençlerin günlük hayatta yoğun olarak kullandığı sosyal ağlar bireylerin siber zorbalığa maruz kalmalarına neden olmaktadır. Kişilerin sosyal ağlara yükledikleri resimler, kötü niyetli kişiler tarafından zorbalık malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Sosyal ağların yanı sıra özellikle gençlerin yoğun ilgisini çeken bilgisayar oyunları da onların siber zorbalığa maruz kalmasına neden olmaktadır. Özellikle son yıllarda Dünya’da ve Türkiye’de etkili olan mavi balina gibi oyunlar nedeniyle çocuklar ve gençler siber zorbalığa maruz kalmakta, hatta intihara sürüklenmektedir.

Ergenler akranlarıyla girdikleri sosyal etkileşimlerinde akranlarının davranışlarına verdikleri tepkileri gözlemlemekte, çıkarımlar yapmakta ve kendi davranışlarına da buna göre şekil vermektedirler. Böylece arkadaşları tarafından kabul görülen zorbalık bu tür davranışları sergilemeye devam etmektedirler (Bayar ve Uçanak, 2012).

Bu noktadan hareketle bu çalışmanın amacı, lise öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerine göre siber zorbalıkla baş etme düzeylerini incelemektir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nicel araştırma yönteminden genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli “çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir” (Karasar, 2009: 79).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırma 2018-2019 Bahar dönemi Kırıkkale ilindeki farklı sosyoekonomik düzeydeki ve farklı eğitim düzeyindeki bir Anadolu Lisesi ve bir Mesleki Lisesi’ndeki 15-17 yaş arasındaki 9.10.11.sınıfta öğrenim gören 300 öğrenciden görüşmeyi kabul eden 250 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine bakıldığında; %33,2’sinin kız öğrenci, %66,2 si ise erkek öğrenci olduğu görülmüştür. Öğrencilerin okudukları okula bakıldığında %58’si Anadolu lisesinde okurken, %42’si meslek lisesinde okumaktadır. Buna ek olarak öğrencilerin çoğunluğunun 14-16 yaş arasında olduğu (%72), %42’sinin 9. Sınıfta okuduğu, %89,6’sının anne ve babası ile birlikte yaşadığı ve %53’ünün ekonomik durumunu iyi olarak belirttiği görülmüştür.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda öğrencilerin; cinsiyet, sınıf, kardeş sayısı, kardeş sırası, doğum tarihi, anne-baba eğitim durumu, gelir düzeyi gibi demografik özelliklere yer verilmiştir. İkinci kısım da ise; boş zaman değerlendirme, evde bilgisayar tablet ya da telefon kullanma süresi ve amacı, evlerinde internet bulunma durumu, sanal zorbalık ile karşılaşınca aile ile paylaşma durumunu sorgulayan 15 soruya yer verilmiştir.

2.3.2. Sanal Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği

Sanal Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği; Koç vd., (2016) taraflarından geliştirilmiş, 19 madde ve dört faktörden oluşmaktadır. Ölçeğinin birinci faktörü 7 maddeden, ikinci faktörü 5 maddeden üçüncü

faktörü 5 maddeden ve dördüncü faktörü ise 2 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten 19 – 47 puan aralığı düşük, 48 – 64 puan aralığı orta ve 65 – 95 puan aralığı yüksek baş etme stratejileri bilgisi olarak ifade edilebilir (Koç vd., 2016).

3. BULGULAR

Bu bölümde öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin bilgiler ve öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin bilgiler tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri

DEMOGRAFİK SORULAR		S	%
CİNSİYET DURUMU	Kız	83	33,2
	Erkek	167	66,8
OKUL DURUMU	Anadolu Lisesi	145	58
	Meslek Lisesi	105	42
YAŞ DURUMU	14-16	180	72
	17-19	70	28
SINIF DURUMU	9.Sınıf	105	42
	10.Sınıf	64	25,6
	11.Sınıf	81	32,4
KALINAN YER	Anne ve baba ile	224	89,6
	Anne ile	14	5,6
	Baba ile	6	2,4
	Yurtta veya akraba ile	6	2,4
MADDİ DURUM	Düşük	7	2,8
	Orta	95	38
	İyi	132	52,8
	Çok İyi	16	6,4
	İlkokul	79	31,6
	Lise	75	30
	Üniversite	20	8
	Okur yazar	6	2,4
	İlkokul	35	14
	Ortaokul	51	20,4
	Lise	107	42,8
	Üniversite	55	22
	Okur yazar	2	0,8

Tablo 3.1 incelendiğinde araştırmaya katılan 250 öğrencinin 83’ü (%33.2) kız öğrenci, 167’si(%66.2) si ise erkek öğrencidir. Kız öğrenci sayısının erkek öğrencilerin az olması anket uygulamasının meslek lisesinde yapılması ile ilişkilendirilebilir. Şehit Nebi Gündoğan Anadolu Lisesi’nde145(%58), Kırıkkale Mesleki Teknik Lisesi’nde 105(%42) kişiye anket çalışması uygulanmıştır. Analiz sonucu okullar arası öğrenci sayısında gözlemlenen anlamlı bir fark yoktur. Öğrencilerin genelini 14-16 yaş arasında olduğu %72 (180kişi) ile gözlemlenmiştir. Anket uygulaması %42(105 kişi) ile en çok 9. Sınıflara, en az ise %32.4 (81 kişi) ile 11. Sınıflara uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre okullarda 9.sınıf öğrenci sayısının daha fazla 11. Sınıf öğrenci sayısının daha az olduğu görülmektedir. Anketimize katılan 250 öğrenci arasından %89.6 (224 kişi) öğrenci, anne ve babası ile birlikte yaşamaktadır. Araştırmamızda anne eğitim durumu incelendiğinde % 31.6 (79 kişi) sınıfın ilkokul mezunu olduğu, baba eğitim mezunu incelendiğinde ise %42.8 (107 kişi) sınıfın lise mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2. Öğrencilerin akıllı telefon kullanımı, pc/tablet kullanımı ve siber zorbalığı ailelerine bildirmelerine ilişkin bulgular

Akıllı telefon, pc/tablet kullanımı/siber zorbalığı bildirme		S	%
Akıllı telefon kullanımı	Evet	228	91,2
	Hayır	22	8,8
PC/tablet kullanım amacı	Araştırma amacıyla	23	9,2
	Ödev yardımı	22	8,8

	Oyun oynama	81	32,4
	Sosyal medya kullanma	124	49,6
Pc/tablet vakit geçirme	Bir saatten az	34	13,6
	Bir iki saat	77	30,8
	Üç dört saat	75	30
	Beş saat ve üzeri	43	17,2
	Geçirmiyorum	4	1,6
	Kararsızım	17	6,8
Siber Zorbalığı Aile İle Paylaşma Durumu	Evet	108	43,2
	Hayır	93	37,2
	Kararsızım	49	19,6

Tablo 3.2 incelendiğinde öğrencilerin %91,2'sinin akıllı telefon kullandığı, %8,8'inin ise akıllı telefon kullanmadığı, 49,6'sının pc/tableti sosyal medya için kullanırken sadece %8,8'inin ödev yapmak amacıyla kullandığı görülmüştür. Öğrencilerin pc/tablet ile vakit geçirme sürelerine bakıldığında ise, % 30,8'inin bir iki saat vakit geçirdiği ve %17,2'sinin ise beş saat ve üzeri sürelerle vakit geçirdiği görülmüştür. Son olarak öğrencilerin siber zorbalığa uğrama durumlarında aileleri ile paylaşma durumlarına bakıldığında öğrencilerin %43,2'sinin siber zorbalığı ailesi ile paylaşması gerektiğini düşündüğü; %37,2'sinin bu durumu ailesi ile paylaşmayı gerek görmediği ve %19,6'sının ise kararsız kaldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 3.3 Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Siber Zorbalıkla Baş Etme Durumlarının İncelenmesi

CİNSİYET		S	X	U	P
Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma	Kız	83	152,12	4721	0,00*
	Erkek	167	112,27		
Yardım arama	Kız	83	151,93	4737	0,00*
	Erkek	167	112,37		
Kaçınma ve görmezden gelme	Kız	83	126,32	6862,5	0,9
	Erkek	167	125,09		
Bilgi arama	Kız	83	144,83	5326,5	0,00*
	Erkek	167	115,9		
Toplam puan	Kız	83	154,24	4545	0,00*
	Erkek	167	111,22		

*p<0,05

Tablo 3.3. göre öğrencilerin cinsiyeti ile siber zorbalıkla baş etme ölçeğinin bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma, yardım arama, bilgi arama ve toplam puanları arasında anlamlı fark saptanmıştır (p<0,05). Buna göre; kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha fazla bilişsel güvenliklerini artırma, bilgi arama ve yardım arama davranışından bulunmaktadır. Bu duruma ek olarak kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre siber zorbalıkla daha fazla baş etmeye çalıştıkları görülmüştür. Öğrencilerin cinsiyeti ile kaçınma ve görmezden gelme arasında ise anlamlı fark görülmemiştir (p>0,05).

Tablo 3.4. Öğrencilerin Yaşlarına Göre Siber Zorbalıkla Baş Etme Durumlarının İncelenmesi

YAŞ		S	X	U	P
Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma	14-16	180	132,18	5097,5	0,02*
	17-19	70	108,32		
Yardım arama	14-16	180	126,29	6158	0,78
	17-19	70	123,47		
Kaçınma ve görmezden gelme	14-16	180	117,18	4801,5	0,00*
	17-19	70	146,91		
Bilgi arama	14-16	180	128,73	5718,5	0,25
	17-19	70	117,19		
Toplam puan	14-16	180	127,38	5962,5	0,51
	17-19	70	120,68		

*p<0,05

Tablo 3.4 incelendiğinde öğrencilerin yaşları ile siber zorbalıkla baş etme ölçeğinin bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma ile kaçınma ve görmezden gelme arasında anlamlı fark görülürken (p<0,05),

yardım arama ve bilgi arama arasında anlamlı fark görülmemiştir ($p>0,05$). Buna göre; yaşları 14-16 yaş grubundaki öğrenciler 17-19 yaş grubundaki öğrencilere göre bilişsel güvenlik ve gizliliklerini artırma konusunda daha başarılı iken, 17-19 yaş arasındaki öğrenciler siber zorbalık karşısında kaçınma ve görmezden gelme davranışını sergilemektedir.

Tablo 3.5. Öğrencilerin Okullarına göre Siber Zorbalıkla Baş Etme Düzeylerinin İncelenmesi

OKUL		S	X	U	P
Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma	Anadolu Lisesi	145	146,74	4532	0,00*
	Meslek Lisesi	105	96,16		
Yardım arama	Anadolu Lisesi	145	138,92	5667	0,00*
	Meslek Lisesi	105	106,97		
Kaçınma ve görmezden gelme	Anadolu Lisesi	145	123,97	7390	0,69
	Meslek Lisesi	105	127,62		
Bilgi arama	Anadolu Lisesi	145	136,39	6033	0,01*
	Meslek Lisesi	105	110,46		
Toplam puan	Anadolu Lisesi	145	142,62	5130	0,00*
	Meslek Lisesi	105	101,86		

* $p<0,05$

Tablo 3.5 incelendiğinde öğrencilerin okullarına göre bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma, yardım arama, bilgi arama ve toplam puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre; Anadolu lisesinde okuyan öğrenciler meslek lisesinde okuyan öğrencilere daha fazla bilişsel güvenliklerini artırmakta, daha fazla yardım aramakta ve bilgi aramaktadır. Buna ek olarak; Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin meslek lisesinde okuyan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalıkla baş edebildikleri görülmüştür.

Tablo 3.6. Öğrencilerin Sınıflarına göre Siber Zorbalıkla Baş Etme Düzeylerinin İncelenmesi

SINIF		S	X	X ²	P	Anlamlı Fark
Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma	9.sınıf (a)	105	138,10	9,63	0,01*	a-c b-c
	10.sınıf (b)	64	130,04			
	11.sınıf (c)	81	105,58			
Yardım arama	9.sınıf (a)	105	126,89	2,50	0,29	
	10.sınıf (b)	64	134,99			
	11.sınıf (c)	81	116,20			
Kaçınma ve görmezden gelme	9.sınıf (a)	105	117,16	6,12	0,05*	a-c b-c
	10.sınıf (b)	64	118,61			
	11.sınıf (c)	81	141,75			
Bilgi arama	9.sınıf (a)	105	126,85	0,72	0,70	
	10.sınıf (b)	64	129,94			
	11.sınıf (c)	81	120,24			
Toplam puan	9.sınıf (a)	105	129,38	2,98	0,23	
	10.sınıf (b)	64	133,27			
	11.sınıf (c)	81	114,33			

* $p<0,05$

Tablo 3.6 incelendiğinde öğrencilerin okudukları sınıfları ile siber zorbalıkla baş etme ölçeğinin bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma ile kaçınma ve görmezden gelme alt ölçekleri arasında anlamlı fark görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre; 9. Sınıf öğrencileri 10. ve 11. Sınıf öğrencilerine göre bilişsel güvenliklerini artırma ve yardım arama davranışı sergilerken, 11. Sınıf öğrencileri 9. ve 10. Sınıf öğrencilerine göre daha fazla kaçınma ve görmezden gelme davranışı sergilemektedir.

Tablo 3.7 Öğrencilerin Kaldıkları Yere Göre Siber Zorbalıkla Baş Etme Düzeylerinin İncelenmesi

Öğrencilerin Kaldıkları Yer	S	X	X ²	P	Anlamli Fark	
Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma	Anne baba(a)	224	123,03	4,00	0,41	
	Anne (b)	14	136,93			
	Baba(c)	6	138,25			
	Yurt(d)	3	180,00			
	Akraba(e)	3	176,33			
Yardım arama	Anne baba(a)	224	123,85	9,32	0,05*	a-d b-d d-e
	Anne (b)	14	124,04			
	Baba(c)	6	159,58			
	Yurt(d)	3	232,83			
	Akraba(e)	3	79,83			
Kaçınma ve görmezden gelme	Anne baba(a)	224	126,13	5,74	0,22	
	Anne (b)	14	113,32			
	Baba(c)	6	107,83			
	Yurt(d)	3	86,67			
	Akraba(e)	3	209,50			
Bilgi arama	Anne baba(a)	224	123,27	4,31	0,37	
	Anne (b)	14	150,39			
	Baba(c)	6	122,50			
	Yurt(d)	3	189,00			
	Akraba(e)	3	118,00			
Toplam puan	Anne baba(a)	224	123,43	4,90	0,30	
	Anne (b)	14	126,68			
	Baba(c)	6	139,50			
	Yurt(d)	3	202,00			
	Akraba(e)	3	169,83			

*p<0,05

Tablo 3.7 incelendiğinde öğrencilerin kaldıkları yere göre siber zorbalıkla baş etme ölçeğinin yardım arama alt ölçeği arasında anlamlı fark görülmüştür (p<0,05). Buna göre; yurttan kalan öğrenciler anne babası ile yalnız annesi ile veya akrabalarında kalan öğrencilere göre daha fazla yardım aramaktadır. Öğrencilerin kaldıkları yere göre bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma, kaçınma ve görmezden gelme ve bilgi arama konusunda anlamlı fark görülmemiştir (p>0,05).

Tablo 3.8. Öğrencilerin Gelir Durumlarına Göre Siber Zorbalıkla Baş Etme Düzeylerinin İncelenmesi

GELİR DURUMU	S	X	X ²	P	Anlamli Fark	
Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma	Düşük(a)	7	52,43	11,56	0,01*	a-b a-c
	Orta(b)	95	120,44			
	İyi(c)	132	135,56			
	Çok iyi(d)	16	104,56			
Yardım arama	Düşük(a)	7	74,64	7,47	0,06	
	Orta(b)	95	128,31			
	İyi(c)	132	130,14			
	Çok iyi(d)	16	92,81			
Kaçınma ve görmezden gelme	Düşük(a)	7	104,00	2,53	0,47	
	Orta(b)	95	125,27			
	İyi(c)	132	129,48			
	Çok iyi(d)	16	103,44			
Bilgi arama	Düşük(a)	7	51,07	8,34	0,04*	
	Orta(b)	95	129,44			
	İyi(c)	132	127,88			
	Çok iyi(d)	16	115,09			
Toplam puan	Düşük(a)	7	51,29	12,34	0,01*	a-b a-c a-d
	Orta(b)	95	126,11			
	İyi(c)	132	133,09			
	Çok iyi(d)	16	91,72			

P<0,05

Tablo 3.8. incelendiğinde öğrencilerin gelir durumuna göre siber zorbalıkla başatme ölçeğinin Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma, bilgi arama ve toplam puan arasında anlamlı fark görülmüştür. Buna göre; gelir durumunun iyi ve orta olduğunu söyleyen öğrenciler gelir durumunun düşük olduğunu söyleyen öğrencilere göre daha fazla bilişsel güvenliği ve gizliliği artırmaya çalışmaktadır. Buna ek olarak gelir durumunun çok iyi olduğunu, iyi olduğunu ve orta olduğunu söyleyen öğrenciler gelir durumunun düşük olduğunu söyleyen öğrencilere göre daha fazla bilgi aramaktadır. Toplam puanda ise; gelir durumu orta ve iyi olanlar gelir durumu düşük olanlara göre ve geliri iyi olanlar da çok iyi olanlara göre siber zorbalıkla daha iyi başettiği görülmüştür.

Tablo 3.9. Öğrencilerin PC/Tablette Vakit Geçirme Süresine Göre Siber Zorbalıkla Baş Etme Düzeylerinin İncelenmesi

PC/TABLETTE VAKİT GEÇİRME SÜRESİ	S	X	X ²	P	Anlamlı Fark	
Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma	1saatten az(a)	34	125,88	0,28	1,00	
	1-2 saat(b)	77	125,95			
	3-4 saat(c)	75	127,82			
	5 saat ve fazlası(d)	43	122,57			
	Geçirmiyorum(e)	4	114,13			
	Kararsızım(f)	17	122,53			
Yardım arama	1saatten az(a)	34	136,10	11,11	0,05*	a-d b-d c-d
	1-2 saat(b)	77	136,75			
	3-4 saat(c)	75	128,02			
	5 saat ve fazlası(d)	43	96,80			
	Geçirmiyorum(e)	4	153,63			
	Kararsızım(f)	17	108,21			
Kaçınma ve görmezden gelme	1saatten az(a)	34	149,74	12,08	0,03*	a-c a-d b-e c-e d-e e-f
	1-2 saat(b)	77	128,55			
	3-4 saat(c)	75	115,03			
	5 saat ve fazlası(d)	43	114,30			
	Geçirmiyorum(e)	4	208,25			
	Kararsızım(f)	17	118,26			
Bilgi arama	1saatten az(a)	34	138,85	7,05	0,22	
	1-2 saat(b)	77	124,66			
	3-4 saat(c)	75	131,39			
	5 saat ve fazlası(d)	43	101,36			
	Geçirmiyorum(e)	4	127,25			
	Kararsızım(f)	17	137,26			
Toplam puan	1saatten az(a)	34	136,07	6,26	0,28	
	1-2 saat(b)	77	130,22			
	3-4 saat(c)	75	126,59			
	5 saat ve fazlası(d)	43	105,30			
	Geçirmiyorum(e)	4	172,00			
	Kararsızım(f)	17	118,29			

*p<0,05

Tablo 3.9 incelendiğinde öğrencilerin pc/tabletle vakit geçirme sürelerine göre siber zorbalıkla başatme ölçeğinin yardım arama ve kaçınma ve görmezden gelme alt ölçeklerinde anlamlı fark görülürken (p<0.05), pc/tabletle vakit geçirme süreleri ile bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma, bilgi aramada ve toplam puan arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür (p>0,05). Buna göre; pc/tabletle 1 saatten az vakit geçirenler 3-4 saat ve 5 saatten fazla vakit geçiren öğrencilere göre daha fazla yardım aramaktadır. Buna ek olarak pc/tabletle 1 saatten az vakit geçiren öğrenciler 3-4 saat ve 5 saat üstü vakit geçiren öğrencilere göre, pc/tabletle vakit geçirmeyenler 1-2 saat, 3-4 saat ve 5 saat üstü vakit geçirenlere göre daha fazla kaçınma ve görmezden gelme davranışı sergilemektedir.

Tablo 3.10. Öğrencilerin PC/Tablet Kullanım Amacına Göre Siber Zorbalıkla Baş Etme Düzeylerinin İncelenmesi

PC/TABLET KULLANIM AMACI		S	X	X ²	P	Anlamli Fark
Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma	Araştırma amacı(a)	23	141,46	3,46	0,33	
	Ödev yardımı(b)	22	145,66			
	Oyun oynama(c)	81	121,43			
	Sosyal medya kullanımı(d)	124	121,63			
Yardım arama	Araştırma amacı(a)	23	170,07	14,18	0,00*	a-c a-d b-c
	Ödev yardımı(b)	22	150,23			
	Oyun oynama(c)	81	113,51			
	Sosyal medya kullanımı(d)	124	120,68			
Kaçınma ve görmezden gelme	Araştırma amacı(a)	23	146,30	6,33	0,10	
	Ödev yardımı(b)	22	121,32			
	Oyun oynama(c)	81	110,87			
	Sosyal medya kullanımı(d)	124	131,94			
Bilgi arama	Araştırma amacı(a)	23	122,20	3,24	0,36	
	Ödev yardımı(b)	22	139,27			
	Oyun oynama(c)	81	114,95			
	Sosyal medya kullanımı(d)	124	130,56			
Toplam puan	Araştırma amacı(a)	23	152,39	9,60	0,02*	a-c b-c
	Ödev yardımı(b)	22	148,64			
	Oyun oynama(c)	81	109,22			
	Sosyal medya kullanımı(d)	124	127,04			

P<0,05

Tablo 3.10 incelendiğinde öğrencilerin pc/tablet kullanma amaçlarına göre siber zorbalıkla baş etme ölçeğinin yardım arama alt ölçeğinde ve toplam puanları arasında anlamlı fark görülürken ($p<0,05$), pc/tablet kullanma amaçları ile bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma, bilgi arama ve kaçınma ve görmezden gelme arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Buna göre; pc/tableti araştırma amacıyla kullanan öğrenciler oyun oynama ve sosyal medya kullanımı için kullanan öğrencilere göre ve ödev yapmak için kullanan öğrenciler de sosyal medya kullanımı için pc/tablet kullanan öğrencilere göre daha fazla yardım aramaktadır. Buna ek olarak araştırma için ve ödev yapmak için pc/tablet kullanan öğrenciler oyun oynamak için pc/tablet kullanan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalıkla baş edebildikleri görülmüştür.

Tablo 3.11. Öğrencilerin Siber Zorbalığı Aileleri ile Paylaşma Durumlarına göre Siber Zorbalıkla Baş Etme Düzeylerinin İncelenmesi

SANAL ZORBALIĞI AİLE İLE PAYLAŞMA		S	X	X ²	P	Anlamli Fark
Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma	Evet(a)	108	137,97	6,26	0,04*	a-b
	Hayır(b)	93	112,66			
	Kararsızım(c)	49	122,38			
Yardım arama	Evet(a)	108	157,06	42,57	0,00*	a-b a-c b-c
	Hayır(b)	93	90,64			
	Kararsızım(c)	49	122,10			
Kaçınma ve görmezden gelme	Evet(a)	108	117,40	8,10	0,02*	a-c b-c
	Hayır(b)	93	121,19			
	Kararsızım(c)	49	151,52			
Bilgi arama	Evet(a)	108	138,20	7,41	0,03*	a-b
	Hayır(b)	93	110,64			
	Kararsızım(c)	49	125,70			
Toplam puan	Evet(a)	108	143,09	20,06	0,00*	a-b b-c
	Hayır(b)	93	99,06			
	Kararsızım(c)	49	136,90			

*p<0,05

Tablo 3.11 incelendiğinde öğrencilerin siber zorbalığı aileleri ile paylaşma durumlarına göre siber zorbalıkla baş etme ölçeğinin tüm alt ölçeklerinden ve toplam puanları arasında anlamlı fark görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre; siber zorbalığı aileleri ile paylaşan öğrenciler diğerlerine göre

daha fazla bilişsel güvenliklerini ve gizliliği artırma, yardım arama, bilgi arama ve toplam siber zorbalıkla başetmede diğerlerine göre daha iyidir. Buna karşın aileleri ile siber zorbalığı paylaşma konusunda kararsız olanlar, paylaşmayan ve paylaşan öğrencilere göre daha fazla kaçınma ve görmezden gelme davranışı sergilemektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Lise öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerine göre siber zorbalıkla başetme durumlarını incelemeyi amaçlayan bu çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre siber zorbalıkla başetme konusunda daha fazla bilinçli oldukları, erkek öğrencilere göre daha fazla bilgi alma ve yardım arama davranışında buldukları görülmüştür. Yapılan çalışmalarda da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre siber zorbalık konusunda daha duyarlı oldukları görülmüştür (Gezgin ve Çuhadar, 2012; Kınay, 2012) . Bu durumun nedenin, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kalmaları olduğu düşünülmektedir. Uçanok ve Bayar (2012)'ın yaptıkları çalışmada da erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları görülmüştür.

Öğrencilerin sınıf düzeylerine ve yaşlarına siber zorbalıkla başetme durumlarına bakıldığında; yaşı küçük olan ve 9. Sınıf öğrencilerinin diğer öğrencilere siber zorbalık konusunda yardım arama, bilgi alma gibi başetme davranışları geliştirdikleri görülmüştür. Öğrencilerin yaşları arttıkça bu davranışlar azalmaktadır. Dolayısı ile öğrencilerin sınıfları büyüdükçe yaşadıkları siber zorbalıkla başetme yetilerinin düştüğü söylenebilir. Yapılan çalışmalarda da çalışmasında da sınıf düzeyi arttıkça zorbalığa uğrama düzeyinin de arttığı gözlenmiştir (Özkal, 2011).

Anadolu Lisesi öğrencilerinin meslek lisesi öğrencilerine göre siber zorbalıkla başetme konusunda daha iyi olmasının nedeni de akademik başarılarının yüksek olması ile birlikte bu öğrencilerin meslek lisesi öğrencilerine göre daha bilinçli olması, yaşanan siber zorbalığın farkında olup bu konuda bilgi almaya çalışmaları olarak düşünülmektedir. Buna ek olarak akademik başarının düşük olması gençlerde akran zorbalığının yanı sıra siber zorbalığı da beraberinde getirmektedir. Yapılan literatür taramaları da araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Yapılan çalışmalarda da yaptığı çalışmada Anadolu Lisesi ve diğer liselerde okuyan öğrencilerin meslek lisesine giden öğrencilere göre siber zorbalık davranışlarının daha düşük olduğu görülmüştür (Cicioğlu, 2014; Erden, 2017).

Öğrencilerin kaldıkları yere göre siber zorbalıkla başetme durumlarına bakıldığında yurttan kalan öğrenciler anne babası ile yalnız annesi ile veya akrabalarında kalan öğrencilere göre daha fazla yardım aradığı görülmüştür. Öğrencilerin ailelerinden uzak olduklarında kendilerini daha sosyal destek açısından güçsüz hissettikleri bu nedenle karşılaştıkları durumu aileleri ile paylaştıkları, yardım aradıkları düşünülmektedir. Buna karşın ailesi ile yaşadığı sorunlardan kaçış için sanal dünyayı kullanan öğrencilerin, yaşadıkları siber mağduriyet durumunu ailelerine bildirmeleri durumunda internete girişlerinin engelleneceğini düşündükleri için tek doyum kaynakları olan interneti kaybetmemek için siber zorbalığı ailelerine bildirmekten ziyade siber zorbalığa katlanmayı seçebilmektedir (Eroğlu ve Peker, 2011).

Öğrencilerin gelir durumuna bakıldığında gelir durumu orta ve iyi olan öğrenciler gelir durumu düşük olan öğrencilere göre bilişsel güvenliklerini artırmaya ve yardım arama davranışını göstermektedir. İlhan (2016)'ın yaptığı çalışma sonucunda ise orta gelir düzeyindeki öğrencilerin, düşük ve yüksek gelir düzeylerine göre daha fazla siber zorbalık kurbanı oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin pc/tablette vakit geçirme süreleri ve nedenlerine bakıldığında da 1 saatten az vakit geçirenler ve araştırma ödev için bu araçları kullananlar diğerlerine göre siber zorbalık konusunda daha fazla bilgi alma, yardım arama ve bilişsel güvenliği artırma yoluna gitmektedir. Diğer öğrencilerin pc/tablet kullanımlarının kısıtlanacağı endişesi ile bu durumu bildirmedikleri düşünülmektedir.

Son olarak öğrencilerin siber zorbalık durumunu ailelerine bildirme durumlarına bakıldığında, bu durumu bildiren öğrencilerin diğerlerine göre daha fazla yardım arama, bilgi almaya yolunu seçtikleri görülmektedir. Bu durumun sebebi olarak da siber zorbalığı bildirdikleri takdirde öğrencilerin sanal dünya ile iletişimlerinin azaltılacağı veya kesileceğini düşünmeleri olabilir.

5. ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda şu öneriler sıralanabilir;

Öğrencilere siber zorbalıkla ve böyle durum karşısında baş etme yolları konusunda bilinçlendirilme çalışmalarının yapılması,

Özellikle eğitim seviyesi düşük olanlar okullarda siber zorbalık konusunda eğitimler verilmesi

Öğretmenlere, ailelere siber zorbalığın nasıl fark edileceği, bu konu ile ilgili öğrencilere yaklaşımların nasıl olması gerektiği hakkında seminerler verilmesi,

Sosyal medyada ve televizyonlarda siber zorbalık konusunda gençlere bilgilendirme çalışmalarının yapılması,

Siber zorbalığa maruz kaldıklarında başvuracakları yerlerin öğretilmesi,

Siber zorbalık ile ilgili kamu spotlarının hazırlanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Bayar, Y.,Uçanok, Z. (2012). Okul Sosyal İklimi ile Geleneksel ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler: Genellenmiş Akran Algısının Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(70): 101-114.

Erden,İ.O. (2017). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(1): 91-115.

Erdur Baker, Ö., Kavşut, F.(2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27:31-42.

Eroğlu,Y., Peker,A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27:1-15.

Gezgin, D., Çuhadar, C . (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , 2 (2) , 93-104 .

Hinduja, S., Patchin, J. W. (2005). Research summary: Cyberbullying victimization. Preliminary findings from an online survey of Internet-using adolescents. Erişim adresi: (<http://cyberbullying.us>), Erişim Tarihi: 15.01.2019.

İlhan, A. (2016). Ortaöğretim Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlık Düzeyleri ile Sosyal Medyaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.

İnelöz Türkîleri, N.,Uçanok, Z. (2003). Ergenlerde Sanal Zorbalık: Nedenler, Duygular ve Baş Etme Yollarının Niteliksel Analizi. *Hacettepe Üniversitesi, Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 16(32); 20-44.

Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 19. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kınay, H. (2012). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılığının Riskli Davranış, Korumacı Davranış, Suça Maruziyet ve Tehlike Algısı ile İlişkisi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Koç,M.,Aydın,F.,ÖZzbay,A.,Uğur,E.,Çolak,S.,Ayas,T.,Horzum,M.B. (2016). Sanal Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. SakaryaUniversity Journal of Education, 6(3): ss. 116-128.

Özkal, U. (2011). Üniversite Öğrencileri Arasındaki Zorbalık ve Zorbalığın Psikolojik Sorunlarla İlişkisi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Volk ,A A. Dane, VA., Marini, ZA. (2014). What is bullying? A theoretical redefinition. Developmental Review, 34:327–343.

Yenilmez, Y., Seferoğlu, S.S.(2013). Sanal Zorbalık ve Öğretmenlerin Farkındalık Durumlarına Bir Bakış. Hacettepe Üniversitesi Eğitim ve Bilim Dergisi, 38(169): 421-432.